

У. І. Бошко, В. Ю. Гринішак, О. М. Зварчук, Н. Я. Сербенюк

Надвірнянський район

НАДВІРНЯНСЬКИЙ РАЙОН – район, що знаходиться у південно-західній частині [Івано-Франківської області](#). Межує на Пн. Зх. з Богородчан., на Пн. – з Тисмениц., на Сх. – з Коломий., на Пд. Сх. – з Косів. р-нами, на Пд. – з Яремчан. міською радою Івано-Фр. обл., на Пд. Зх. – з Рахів., на Зх. – з Тячів. р-нами Закарп. обл. Утвор. 1940 у складі Станіслав. (від 1962 – Івано-Фр.) обл. У липні–серпні 1941 Надвірнянщину контролювали румун., відтоді до кін. липня 1944 – нім. війська. Нацисти розстріляли понад 9 тис. жит. р-ну. Сотні мешканців Надвірнянщини були вивезені до Сибіру, сотні закатовані енкаведистами в урочищах Буковинка, Дем'янів лаз, Надвірнян. і Станіслав. тюрмі. До серед. 1950-х рр. вело збройну боротьбу підпілля ОУН–УПА. 1954 оточений у криївці побл. с. Зелена на схилах Березовачки спецгрупою КДБ разом із дружиною покінчив життя самогубством кер. Руху Опору Карпат. регіону Грім (М. Твердохліб). Пл. р-ну 1293,6 км². За переписом насел. 2001, проживали 113 611 осіб (складає 104,7 % до 1989); станом на 1 січня 2019 – 115 011 осіб; переважно українці. У складі р-ну – м. Надвірна, смт Битків і 32 сільс. насел. пункти (див. Молодків, Назавизів, Пасічна, Пнів, Саджавка, Тисменичани). 2017 Ланчин. селищну та Добротів. сільс. ради зараховано до Ланчин. селищ. об'єднаної територіал. громади (2018 також приєднано Середньомайдан. сільс. раду, якій підпорядк. села Вишнівці та Глинки; центр – смт Ланчин, 84,82 км², 11 195 осіб); Делятин. селищну та Зарічан., Черноослав. і Чернопотоків. сільс. ради – до Делятин. селищ. об'єднаної територіал. громади (смт Делятин, 168,45 км², 17 050 осіб); Переріслян., Волосів., Гаврилів. і Фитьків. сільс. ради – до Переріслян. сільс. об'єднаної територіал. громади (с. Перерісль, 83,61 км², 8302 осіб). Надвірнянщина лежить на тер. Борислав.-Покут. зони Передкарпатського прогину. Пн. частина розташ. у Передкарпатті, пд. – у межах Українських Карпат (гірські масиви Ґорґани та Покутсько-Буковинські Карпати), землі Закарп. обл. відмежовують Полонин.-Вододіл. і Чорногір. хребти. Найвища точка р-ну – гірська вершина Довбушанка (1754 м), побл. якої облаштовано великий центр відпочинку «Буковель» з гірськолижною спеціалізацією. Розвідано поклади нафти і газу (Бистриц. нафт. родовище, Битків-Бабченське нафтогазоконденсатне родовище, Довбушан. нафтогаз. родовище, Микуличинське нафтове родовище, Пасічнянське нафтове родовище, Південно-Гвіздецьке нафтогазоконденсатне родовище, Пнівське нафтове родовище), меніліт. сланців; кухон. і калій. солей (Делятин, Ланчин); буд. каменю та ін. сировини для виробництва буд. матеріалів (Надвірнян., Добротів., Гаврилів., Ліснотарновиц. глиняні

родовища, Пасічн. родовище буд. каменю, Ланчин., Ліснотарновиц., Назавизів. родовища піщано-гравій. матеріалів), бурштину (Делятин). Виявлено окремі прояви руд таких металів, як залізо (с. Пасічна), марганець (пд.-сх. частина р-ну, долина р. Лючка); незнач. вміст розсип. золота (у четвертин. відкладах прут. річк. мережі). Вивчено понад 10 джерел соляних і мінерал. вод. Осн. річки: бас. Дунаю – Прут з притоками Любіжня і Ослава; бас. Дністра – Бистриця-Надвірнянська з притоками Ворона, Горохолина та Зелениця. Серед водоспадів – Бухтівецький, Бухтівецько-Бистрицький, Дзвінка, Крапельковий, Кудринецький, Любіжнянський Гук, Прутський, Салатручіль, Черниківський. Ґрунти переважно бурі гірсько-лісові, є дерново-підзолисті оглеєні, дерново-буроземні, лучні та дернові річк. долин. Пл. лісів 82,6 тис. га. Осн. лісовідтворюючі породи: ялина, ялиця, сосна, бук, дуб; трапляються сосна кедрова, береза, явір, граб, ясен. Від 1995 у ниніш. межах функціонують Делятин. і Надвірнян. ліс. господарства. Є Надвірнян. спеціалізов. агролісгосп.

Об'єкти природно-заповід. фонду: заг.-держ. значення – природ. заповідник «Горґани», Карпатський національний природний парк (частина), заказники Бредулецький (ліс.), Джурджійський (ландшафт.), Кливський, Тавпиширківський (обидва – ботан.), Пожератульський (орнітол.), пам'ятки природи Тарниці (ботан.), Верхнє Озеро (комплексна), Високогірний дендрологічний парк, пам'ятка садово-парк. мистецтва Партизанської слави Парк; місц. – заказники Білославський, Голубічка, Діл, Річанський (усі – ботан.), Негрова, Фарфанянка (обидва – ландшафтні), Красна, Потоки, Страгора (усі – ліс.), 87 ботан., 5 геол., 4 гідрол., 1 зоол., 4 комплексні пам'ятки природи, 39 заповід. урочищ, дендрол. парк Козарів, пам'ятка садово-парк. мистецтва Дендрарій. За січень–листопад 2018 обсяг виробництва пром. продукції склав 2488,1 млн грн (3,8 % від заг.-обл.). 2018 виробництво неруд. буд. матеріалів зросло на 9,3 %, меблів – на 64,2 %, плити ДСП не-обробленої – на 15,3 %, плити ДСП ламінованої знизилася на 13,0 %. СП «Укркарпатойл Лімітед» та Нафтогазовидобув. упр. «Надвірнанафтогаз» нарощені обсяги видобутку нафти на 26,7 %, газу – на 7,5 %. Пл. с.-г. угідь 35,4 тис. га, з них орних земель – 19,1 тис. га, сінокосів – 4,0 тис. га, пасовищ – 11,3 тис. га, багаторіч. насаджень – 0,8 тис. га. С. госп-во спеціалізується переважно на рослинництві. Вирощують озиму пшеницю, озиме жито, озимий ячмінь, озимий ріпак. Розвиваються картоплярство, овочівництво та ягідництво (малина, чорниця, лохина). Залізничні ст.: Надвірна, Делятин, Тарновиця; зупинні пункти: Ланчин, Лоева, Тисменичани. У Н. р. – 36 заг.-осв. навч. закладів (на тер. Делятин., Ланчин. і Переріслян. об'єднаних територіал. громад – 16), 17 дитсадків (8); 24 Будинки культури, Нар. доми, клуби (13), 27 б-к (11); 16 фельдшер.-акушер. пунктів (8), 7 амбулаторій заг. практики сімей. медицини (3); лікув. послуги також надають Делятин. і Ланчин. лікарня). Виходять г. «Народна воля» (рай.), «Вітрина Надвірної» та «Життя Прикарпаття». Функціонує ТРК «Надвірна». Нар. колективи: хор. капела (кер. – О. Стефанюк), вокал. ансамбль «Черлені пацьорки» (В. Черленюк), фольклорно-муз. гурт «Рушничок» (А. Івасюк), танц. колектив (Н.

Романюк) Делятин. Нар. дому, вокал. ансамбль «Сонет» Ланчин. Будинку культури (В. Зубко), хор. колективи «Терноцвіт» зі с. Лісна Тарновиця (В. Дем'янів), «Відродження» Переріслян. Будинку культури (В. Зіняк), «Дума» Середньомайдан. клубу (В. Павлик), вокал. ансамбль «Скриня» Гвізд. Будинку культури (Л. Бондаренко), вокал. гурт «Червона калина» Зарічан. Будинку культури (Л. Вацик), фольклорно-етногр. колективи «Відлуння Карпат» Пнів. Будинку культури (Г. Пуканюк), «Перевесло» зі с. Фітьків (О. Багрійчук), пошуково-дослідн. фольклорист. гурт «Біла криниця» зі с. Чорні Ослави (Г. Щерб'юк). Функціонують зразк. драм. колективи у с. Перерісль (Г. Насадюк) і с. Фітьків (Г. Шуфлін). Здавна розвинені нар. промисли, зокрема писанкарство (знач. центром є с. Чорний Потік), різьблення на дереві, меблярство, вишивання. Археол. знахідки крем'яних знарядь праці пізнього палеоліту, неоліту та ранньої бронзи засвідчують, що люди населяли Надвірнянщину (делятин., ланчин., верхньомайдан., волосів. і краснян. землі) вже 8 тис. р. тому. На тер. с. Камінне та побл. с. Перерісль виявлено 28 могильників культури карпат. курганів. Знайдено низку артефактів давньорус. часу. До стародав. поселень належать села Тисменичани (вперше згадуються у писем. джерелах 1437), Красна (1445), Назавизів (1479), Пнів (1482), Перерісль (1485), Лоєва (1497). Пам'ятки архітектури: нац. значення – церква Різдва Богородиці (1620) та дзвіниця (1785) у Делятині, Ганнозачатіївська церква (1746) та дзвіниця (1922), церква св. Дмитрія та дзвіниця (1835) у с. Білі Ослави, церква св. Юрія та дзвіниця у с. Бистриця (1924), Успен. церква та дзвіниця у с. Гвізд (1793), церква Іоанна Хрестителя (1820) та дзвіниця (1720) у с. Назавизів, замок у с. Пнів (кін. 16 ст.); місц. – костел св. Франциска у Делятині (поч. 20 ст.), церква св. Миколая у с. Гвізд (1820), церква Положення Пояса Пресвятої Богородиці у с. Добротів (1896), церква св. Дмитрія та дзвіниця у с. Зелена (1796), церква св. Параскеви та дзвіниця у с. Камінна (1700), церква св. Косми та Дем'яна у с. Лісна Тарновиця (1800), церква Преображення Господнього та дзвіниця у с. Лоєва (18 ст.), церква св. Миколая у с. Перерісль (1822), церква св. Миколая у с. Стримба (18 ст.), церква св. Параскеви та дзвіниця у с. Тисменичани (1865), церква св. Параскеви у с. Фітьків (1852), церква св. архістратиґа Михаїла (1807) та дзвіниця (1819) у с. Цуцилів, церква св. Василія Великого у с. Чорні Ослави (1863). Серед видат. уродженців – фахівці у галузі лісівництва Т. Герушинський, Р. Кобринський (обидва – Делятин), матеріалознавець Я. Гладкий (с. Фітьків), фахівець у галузі механіки, математик Л.-М. Зорій (с. Пасічна), фізик М. Шовгенюк (с. Чорний Потік), хімік В. Томашик (Битків), геолог, геофізик Д. Федоришин, біохімік Г. Ерстенюк, правознавець М. Ерстенюк (усі – с. Перерісль), брати правознавці, академік НАПрНУ Михайло та Василь Костицькі (с. Заріччя), фахівець у галузі філософії права М. Цимбалюк, економісти П. Микитюк (обидва – с. Пасічна), С. Мочерний (с. Заріччя), лікарі В. Міщук (с. Фітьків), Г. Парашак (Делятин), Р. Янчій (с. Саджавка), літературознавці М. Гнатюк (с. Заріччя), М. Гресько (Ланчин), педагог, лексикограф С. Недільський (с. Цуцилів), історик М. Кугутяк (с. Назавизів); письменниця, поетеса, драматург Марійка Підгірянка (с. Білі Ослави), сестри письменниця, драматург Леся Верховинка та піаністка, письменниця Г. Лагодинська-Залеська (Делятин), письменник, фізик Р. Голіней (Ланчин), письменники М.

Дзюба (с. Гвізд), А. Кобилянський (с. Перерісль), В. Левицький (с. Красна), Г. Христан (с. Саджавка), бібліотекознавець Р. Верес (с. Парище), журналіст, громад. діяч І. Докторук (с. Заріччя); мистецтвознавець П. Кепещук (с. Гвізд); скульптори В. Гурмак (засл. діяч мистецтв України), С. Загайкевич (обидва – с. Назавизів), В. Довбенюк (Делятин), Д. Пилип'як (с. Гаврилівка), скульптор, живописець Василь Андрушко (Ланчин), живописець, поет Д. Корсунь (с. Пнів), графік-карикурист, живописець, публіцист Л. Винник, живописець, графік, монументаліст П. Прокопів (обидва – с. Камінне), живописець, майстриня декор.-ужитк. мистецтва Я. Кушніревич-Стеців (Делятин); брати актори, нар. арт. України Петро та Богдан Бенюки (Битків), актори М. Бабчук (Делятин), В. Пантелюк (Битків), артист розмов. жанру, поет-гуморист В. Пушкар (с. Камінне; усі – засл. арт. України); хор. диригент, засл. діяч мистецтв України М. Гобдич (Битків), диригент Ю. Гнатюк (с. Бистриця), музикознавець, валторніст П. Круль (с. Середній Майдан); громад.-політ. діяч Володимир Андрушко, правознавець, громад.-культур. діяч С. Мидловський (обидва – с. Саджавка), громад. діяч, журналіст О. Рев'юк (с. Перерісль); церк. діяч Іоанн (Бойчук; Битків); учасник 2-ї світової війни, Герой Радянського Союзу М. Васишин (с. Чорний Потік); спортсмени А. Калина (важка атлетика, паверліфтинг; Делятин), С. Кухтій ([дзюдо](#), самбо), М. Кушнір (вільна боротьба; обидва – с. Пнів), О. Лазорів (самбо; с. Гвізд). Із Надвірнянщиною пов'язані життя та діяльність фахівця у галузі лісотранспорту Н. Библюка, фахівців у галузі лісівництва З. Герушинського, Я. Сабана, гірн. інж. С. Білика, геолога Ю. Крупського; письменниць М. Бобикевич-Устиянович та її дочки К. Бобикевич-Сори, громад.-політ. діяча, письменника М. Козоріса; живописця Я. Оленюка; учасника нац.-визв. боротьби, археолога Михайла та його сина історика, геоморфолога, палеографа Володимира Клапчуків, педагога, етнографа, громад.-політ. діяча А. Онищука; громад.-політ. діячів Т. Заячківського, М. Лагодинського, М. Спинула; церк. і громад. діяча Михайла та його синів церк. діяча УГКЦ Богдана-Михайла та бандуриста Степана Ганушевських; хорунжої УСС С. Галечко. Тут похов. військовик УГА Г. Голинський-Гурбич (Делятин), учасники 2-ї світової війни, Герої Рад. Союзу В. Горшков (с. Заріччя) і М. Лучок (Ланчин).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Страгора: Книга про Надвірнянщину. Л., 1994;
2. Клапчук В. Природні умови і ресурси Делятинщини та їх охорона. Яремча, 1995;
3. Костюк М. Село моє – Тисменичани. Коломия, 1996;
4. Надвірнянщина: Істор.-геогр. нарис. Надвірна, 1999;
5. Максим'юк М. «Просвіта» на Надвірнянщині. Надвірна, 1999;
6. Маланюк В. Історія села Цуцилів. Ів.-Ф., 1999;
7. Клапчук В., Клапчук М. Історико-географічний нарис Делятинщини (від найдавніших часів до 1939 року). Делятин, 2000;
8. Яцура Я. Історія розвитку Надвірнянського нафтопромислового району. Л., 2000;
9. Левицький В. Білі Ослави. Село моє – колыска моя: Сторінки історії. Надвірна, 2000;
10. Яцура Я., Назарчук В. Нафта Надвірнянщини: Історія розвитку Надвірнянського нафтопромислового району. Л., 2000;
11. Пам'ятки історії та культури Надвірнянщини. Надвірна, 2002;
12. Янко І. Добротів: Історія села. Ів.-Ф., 2004;
13. Семкіяш М. В плині віків. Надвірна, 2005;
14. 2010;
15. Надвірнянщина в дослідженнях краєзнавців: Бібліогр. покажч. Надвірна, 2006;
16. Максим'юк М. Безцінні скарби нашого краю: пам'ятки архітектури та містобудування. Надвірна, 2006;
17. Сіщук М. Неначе писанка, село Зелена. Л., 2006;
18. Клапчук В., Клапчук М. Делятинщина: Істор.-геогр. дослідж. Делятин; Ів.-Ф., 2007;
19. Надвірнянщина: хресна дорога народного болю. Ів.-Ф., 2008;
20. Левицький П. Середній Майдан: Істор. нариси. Ч. 1. З найдавніших часів і до 1939 року. Надвірна; Середній Майдан, 2008;
21. Непеляк Є. Перерісль: Історичний нарис від найдавніших часів до 1990 р. Т. 1. Ів.-Ф., 2009;
22. Луців Є. Від «пасіки» до Пасічної: Істор.-геогр. нарис. Ів.-Ф., 2010;
23. Максим'юк М. Кооперація Надвірнянщини. Надвірна, 2010;

24. Його ж. Нафтові копальні Надвірнянщини. Надвірна, 2010.

Бібліографічний опис:

Надвірнянський район / У. І. Бошко, В. Ю. Гринішак, О. М. Зварчук, Н. Я. Сербенюк //
Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І.
Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних
досліджень НАН України, 2020. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-70867>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).